

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра слов'янської філології та перекладу

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. завідувача кафедри

В.Я. Звиняцьковський

_____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

_____ ВДПП 2.2.4. Гендерні дослідження у філології та освіті _____
 (шифр і назва навчальної дисципліни)
 Освітньо-професійна програма Філологія. Переклад (українська, російська, польська) _____
 (назва)
 спеціальність _____ 035 Філологія _____
 (код і назва спеціальності)
 спеціалізація 035.03 Слов'янські мови та літератури (переклад включно) перша –російська _____
 (назва спеціалізації)
 факультет _____ грецької філології та перекладу _____
 (назва факультету)

Робоча програма

Гендерні дослідження у філології та освіті

(назва навчальної дисципліни)

для студентів ОПП (назва/назви) Філологія. Переклад (українська, російська, польська).

Спеціальність (напрямом підготовки) Філологія

Розробники:

Педченко О.В., ст. викладач кафедри слов'янської філології та перекладу, к.філол.н.

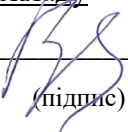
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні
кафедри слов'янської філології та перекладу

Протокол від «___» _____ 20__ року, № ___

В.о. завідувача кафедри

слов'янської філології та перекладу

_____

(підпис)

(В.Я. Звиняцьковський)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Вибіркова	
Модулів – 3	ОПП «Філологія. Переклад (українська, російська, польська) .(назва)» Спеціальність <u>035 Філологія</u> (код та найменування спеціальності)	Рік підготовки	
Змістових модулів – 4		2-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>Розробка теми практичного заняття</u> (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		3-й	-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 6	Освітній рівень: <u>Магістр</u>	Лекції	
		10 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		30 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		79 год.	год.
		Індивідуальні завдання	
		1 год.	
Вид контролю			
залік			

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 30% - 69,99% - 0,01 %

для заочної форми навчання -

1. Мета та завдання курсу

Мета: формування основ гендерної компетентності, методологічної культури та демократичного світогляду студентів-філологів шляхом ознайомлення з основними гендерними категоріями, поняттями, термінами, науковими доробками у філології та освіті, що накопичено в Україні та зарубіжних країнах.

Завдання курсу: дати основні уявлення про історію розвитку та специфіку гендерних досліджень і пріоритетні напрямки розвитку теорії гендеру; сформувати інтелектуальні та практичні вміння щодо самостійного проведення дослідження з гендерної тематики у лінгвістиці та літературознавстві.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: курс вивчається за власним вибором студента на другому році навчання магістрантів.

Передумови для вивчення дисципліни: студент повинен знати матеріал мовно-освітнього циклу ОС «Бакалавр», а саме дисципліни «Історія зарубіжної літератури», «Історія російської літератури», «Сучасна російська мова», «Практичний курс другої іноземної мови», «Педагогіка» та ін. Також мати знання і вміння за дисциплінами «Теорія літератури», «Історія та теорія лінгвістики», «Філософія», «Культурологія» та інші.

Результати навчання: студенти повинні набути навички критичного мислення у межах програмних проблем і питань, оволодіти прийомами лінгвістичного та літературно-критичного аналізів гендерних текстів, реферувати науково-критичну літературу з проблем гендеру, знати основні напрями гендерних досліджень та їхній генезис. Вміння і навички відпрацьовуються на практичних заняттях шляхом компаративного аналізу явищ та їх відображення у художній та науковій літературі.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Історія виникнення і розвитку гендерології

Тема 1. Гендерологія як наука

Поняття «гендер» і «стать» - спільне та відмінне. Становлення гендерології як науки. Об'єкт, предмет, завдання, основні методологічні підходи аналізу. Диференціація статі: статевий диморфізм і статевої символізм. Сприйняття чоловіка і жінки в історії західної філософії (стародавня філософія: Аристотель; середньовічна християнська філософія: Ф. Аквінський, Св. Августин, Ф. Олександрійський, Г. Инститорис, І. Кант, А. Шопенгауер, Ф Ніцше; початок ХХ століття О. Вейнінгер, Е. Фромм, З. Фрейд; раціоналістична "філософія статі" Н.Г. Чернишевського, релігійна "філософія статі" В.Соловйова, В.Розанова, М.Бердяєва, сучасність: квір-теорія - Т. Лауретес, Е. Гросс, І.Седжвік).

Тема 2 Жіночі та чоловічі дослідження.

Виникнення і розвиток жіночих досліджень. Зв'язок жіночих досліджень з новими соціальними рухами. Вплив книги Бетті Фрідан Загадка жіночності на розвиток жіночого руху в Америці Перша стадія розвитку жіночих досліджень в США (кінець 1960х-1970-ті роки). Друга стадія розвитку жіночих досліджень: інституціоналізація. Третя стадія розвитку жіночих досліджень: принцип мультикультуралізму. Четверта стадія розвитку жіночих досліджень: перспективи глобалізації. Жіночі дослідження в Західній Європі. Поняття феміністської критики в історії і теорії мистецтва.

«Криза маскулінності» і чоловічі рухи. Чоловічі дослідження і парадигми маскулінності. Біолого-етичний еволюційний підхід. Психоаналітичний підхід. Маскулінність і чоловічі ролі. Від чоловічих ролей до гендерних ідентичностей. Маскулінність як історія.

Тема 3. Надбання гендерної педагогіки: історичний аспект у віддзеркаленні сьогоденних проблем. Гендерна педагогіка як нова-стара наукова галузь. Наукова та народна педагогіка статі.

Гендерний підхід в історії освіти та педагогічної думки. Уявлення про роздільне виховання і навчання у давні часи. Спартанська та афінська системи виховання дітей різної статі. Вирівнювання можливостей отримати освіту дівчат і хлопців у республіканському Римі та в епоху еллінізму. Давньогрецькі філософи про виховання хлопців і дівчат та права статей на освіту. Питання освіти жінок в епоху Відродження. Ідея спільного та роздільного навчання статей в освітніх проектах французької буржуазної революції. Проблеми освіти і виховання статей у феміністських рухах ХІХ ст. Чоловіча та жіноча освіта у Новій історії Європи. Питання морально-статевого виховання в руслі просвітницьких концепцій ХVІІІ ст. Доктрина жіночої меншовартості в педагогічному трактаті Ж.Ж. Руссо «Еміль, або Про виховання». Аргументація Й.Г. Песталоцці на користь спільного навчання хлопчиків і дівчат. Боротьба за освіту жінок у працях видатних мислителів минулого. Гендерні питання в педагогіці Я.А. Коменського. Розвиток жіночої освіти в Україні в ХVІІІ–ХІХ ст. Інститути шляхетних дівчат, жіночі пансіони, епархіальні училища. Недільні школи. Фребелівський жіночий педагогічний інститут у Києві. Питання статевовікового виховання у класиків вітчизняної педагогіки К.Д. Ушинського, Х.Д. Алчевської, Б.Д. Грінченка та ін. С.Ф. Русова про виховання дівчат. Виховний ідеал статі за Г.Г. Ващенком. Аналіз досвіду А.С. Макаренка зі спільного виховання хлопців і дівчат. Гендерне виховання школярів у теоретичних працях та практичній діяльності В.О. Сухомлинського. Статевороздільне навчання як відновлення патріархальності.

Змістовий модуль 2. Основні поняття і проблеми гендерної теорії

Тема 4. Гендерні теорії і напрямки гендерних досліджень. Класичні і сучасні напрямки розвитку гендерної теорії та гендерних досліджень. Структурний функціоналізм і теорія статевих ролей (Т. Парсонс, Р. Бейлс, Н. Белл, Е. Фогель). Теорія конфлікту в гендерних відносинах (Р. Коллінз). Марксизм, неомарксизм і гендерна теорія (Л. Морган, Ф. Енгельс, Х.Хартман, А. Коллонтай). Психоаналітичний підхід до проблеми статевих відмінностей (З. Фрейд, Н. Годоров, Е. Берн). Сучасні інтерпретації гендерних відносин. Гендер як стратифікаційна категорія. Стать як культурна метафора. Теорія гендерної системи.

Тема 5. Проблеми вивчення гендерної асиметрії у мовленнєвому відображенні. Прояви андроцентризму мови та культури: взаємодія інтрамовних та позамовних чинників. Інтрамовні чинники: структура мови, можливості вербального вираження концепту «стать»; характерологічні особливості мови. Позамовні чинники: особливості культури, ціннісні константи маскулінності і фемінінності; історичні та політичні чинники; між культурна взаємодія. Поняття мовленнєвого сексизму, суспільного сексизму та політ коректності. Ідея реформування мови.

Тема 6. Феміністична критика. Теоретичні підходи: поняття «гінокритики». Жіночочентрована література: «час невинності». «Жіночий досвід» і «жіноча література»: екстралітературні критерії в літературі. Проблеми і пошуки нових теоретичних підстав: критика концепцій «жіночого авторства» і «жіночого досвіду» в літературі. Поняття «жіночого читання». Основні положення теорії «жіночого читання». Критика теорій «жіночого читання». Поняття «жіночого письма». Основні положення теорії «жіночого письма». Критика концепцій «жіночого письма». Жіноча автобіографія як особливий тип «жіночого досвіду». Значення феміністської літературної критики для теорії літератури.

Тема 7. Гендерний аспект теорії постструктуралізму. Культурно-екзистенціальні і семіотичні аспекти гендерного літературознавства. Психоаналіз як супутній метод гендерного літературознавства. Ю. Крістева - літературна творчість і теоретичні праці. Література і «думка про літературу» у французькому постструктуралізмі ХХ століття. Р. Барт, Ф. Соллерс і Ю. Крістева. Наукова концепція нової романістики: «руйнування поетики».

Тема 8. Гендерна поетика. Проблема означення місця гендерної поетики у літературознавстві. Виявлення її основних ознак. Проблема розрізнення гендерної поетики та феміністської критики. М. Бахтін про появу нових поетик.

Змістовий модуль 3. Гендерні дослідження у філології та освіті

Тема 9. Освоєння гендерного контент-аналізу шкільних підручників та посібників, а також дитячих часописів. Виокремлення категорій оцінки змісту текстів та ілюстрованих матеріалів: гендерні характеристики в назвах, в основних та другорядних дійових особах; стать активних та пасивних героїв, в традиційних та нетрадиційних сімейних та соціальних ролях, в демонстрації предметно-інструментальних та емоційно-експресивних видів діяльності вдома та за його межами, в групі та індивідуальній активності. Порівняльний аналіз змісту підручників-видань різних років. Статева належність в зображенні статей людей та казкових героїв. Порівняльний аналіз змісту ілюстративних та текстових матеріалів найпопулярніших дитячих часописів. Гендерний аналіз виховних програм: оцінка рівного доступу до користування навчальним інвентарем, приладами, іграми, в тому числі спортивними, заохочення дітей до статево-змішаних занять, уникнення статевого сепаратизму в іграх, видах діяльності, спілкуванні, однакові вимоги, тон та зміст звертання до хлопчиків та дівчат, усунення стереотипів на кшталт: «хлопчикам (дівчаткам) не личить...», «ти ж не дівчинка (хлопчик), щоб...» тощо. Обговорення з дітьми статевої стереотипів, надв'язуваних найближчим соціумом та ЗМІ, наголошення на їх рівності та взаємозамінності статей у сім'ї та суспільстві. Диференціація статево-рольового та гендерного підходу в тлумаченні «чоловічих» та «жіночих» ролей як акценту на ролі природою даних статтю задатків, здібностей та схильностей. Широке використання педагогічною наукою ідеї детермінації особистісних властивостей та життєвих цінностей умовами виховання, а не належністю до певної статі.

Тема 10. Гендерні характеристики мовленнєвої поведінки. Огляд сучасних досліджень мовної комунікації. Мовленнєва взаємодія, комунікативні тактики та стратегії. «Конфлікт» стилів спілкування. Причини комунікативних невдач. Гендерні стереотипи мовленнєвої поведінки. Виникнення і основні напрямки лінгвістичної гендерології. Виникнення феміністської лінгвістики. Теоретичні основи феміністської лінгвістики. Основні течії в феміністській лінгвістики. Граматична категорія роду і проблема референції. «Дискурсивне напрямок» феміністської лінгвістики. Р. Лакофф, Мова і місце жінки. Теорія двох культур Д. Таннен. Феміністський планування та реформування мови. Нові гендерні політики. Значення феміністської лінгвістики для мовознавства

Тема 11. Гендерний аспект масової комунікації. Психологічно-лінгвістичні засоби експлікації маскуліності та фемініності на сторінках ЗМІ. Чоловіча та жіноча проблематика сучасної публіцистики. Відображення гендерних стереотипів у пресі. Моделі гендерної ідентичності у газетних текстах. Чоловіча та жіноча мова.

Тема 12. Авторство як гендерна категорія сучасного літературознавства. Історія розвитку гендерного підходу до літературної творчості. Жіноча та чоловіча література. . Поняття чоловічі та жіночі літературні жанри. Стереотипи та їх руйнування в літературній практиці. Західноєвропейське та російське літературознавство про жіночу літературу. Ю. Лотман про гендерну поліфонію у літературознавстві. Гендерні містифікації та ігри у літературній творчості

Тема 13. Реалізація гендерної метафори у літературному творі. Вивчення образів художнього твору світової літератури за гендерною ознакою. Тургенівська жінка у XIX та XX століттях. Гендерна метафора у літературі модернізму та постмодернізму.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
-------------------------------	-----------------

	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь го	у тому числі				
		Л	П	лаб	ін д	с.р.		л	п	Лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовний модуль 1. Історія виникнення і розвитку гендерології												
Тема 1. Гендерологія як наука	10	2	2			6						
Тема 2. Жіночі та чоловічі дослідження	10		4			6						
Тема 3. Надбання гендерної педагогіки	10	2				6						
Разом за змістовим модулем 1	28	4	6			18						
Змістовий модуль 2. Основні поняття і проблеми гендерної теорії												
Тема 4. Гендерні теорії і напрямки гендерних досліджень	8	2	2			4						
Тема 5. Проблеми вивчення гендерної асиметрії у мовленнєвому відображенні	8		2			6						
Тема 6. Феміністична критика	10	2	2			6						
Тема 7. Гендерний аспект теорії постструктуралізму	12	2	4			6						
Тема 8. Гендерна поетика	8		2			6						
Разом за змістовим модулем 2	46	6	12			28						
Змістовий модуль 3. Гендерні дослідження у філології та освіті												
Тема 9. Освоєння гендерного контент-аналізу шкільних підручників та посібників	8		2			6						
Тема 10. Гендерні характеристики мовленнєвої поведінки	6		2			4						
Тема 11. Гендерний аспект масової комунікації	6		2			4						
Тема 12. Авторство як гендерна категорія сучасного літературознавства	6		2			4						
Тема 13. Реалізація гендерної метафори у літературному творі	8		4			4						
Разом за змістовим модулем 3	34		12			22						
Усього годин	108	10	30			68						
ІНДЗ	12	-	-	-	12	-						
Усього годин	120	10	30	-	12	68						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Гендерологія як наука	2
2	Жіночі та чоловічі дослідження	4
3	Гендерні теорії і напрямки гендерних досліджень	2
4	Проблеми вивчення гендерної асиметрії у мовленнєвому відображенні	2
5	Феміністична критика	2
6.	Гендерний аспект теорії постструктуралізму	4
7	Гендерна поетика	2
8	Освоєння гендерного контент-аналізу шкільних підручників та посібників	2
9	Гендерні характеристики мовленнєвої поведінки	2
10	Гендерний аспект масової комунікації	2
11	Авторство як гендерна категорія сучасного літературознавства	2
12	Реалізація гендерної метафори у літературному творі	4
	Всього	30

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Читання критичної та художньої літератури	68
2	ІНДЗ	12
	Разом	80

9. Індивідуальні завдання

Розробка матеріалів та питань практичного заняття. Складання таблиць і схем, конспектів літературно-критичних статей і художніх текстів при підготовки до практичних занять.

10. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний (презентації, відеоматеріали), евристичний (пошук матеріалів в Інтернет, реферування літератури, конспектування), дослідницький (виконання ІНДЗ)

11. Критерії оцінювання

Студент отримує за роботу на практичному занятті від 1 до 2 балів (загальна мінімальна кількість балів – 15, максимальна - 30), за термінологічний кросворд від 10 до 15 балів, за виконання ІНДЗ (розробка практичного заняття) від 10 до 15 балів, за виконання самостійної роботи, а саме

читання художніх і критичних текстів, від 25 до 40 балів. Таким чином мінімальна кількість балів, отриманих студентом дорівнює 60, а максимальна – 100.

12. Засоби оцінювання

Контрольні опитування, письмове опитування, перевірка виконання завдань.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Сума	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	
28			46					34				100	

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Інтерактивний комплекс науково-методичного забезпечення дисципліни.

14. Рекомендовані джерела інформації

Базові:

1. Аніщук Н.В. Основи гендерного права України: підручник для студентів ВНЗ. Одеса: Фенікс, 2013. 208 с
2. Антологія феміністичної філософії / За ред. Елісон М. Джагер та Айрис Меріон Янг; Пер. з англ. Б. Єгідис; Наук. ред. пер. О. Іващенко. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 800 с.
3. Баррі П. Вступ до теорії: Літературознавство і культурологія / П. Баррі / Пер. з англ. О. Погинайко. К.: Смолоскип, 2008. 360 с.
4. Введение в гендерные исследования. В 2 ч. Учебное пособие и Хрестоматия/ под ред. И. А. Жеребкиной, С.В. Жеребкина. Харьков, Санкт-Петербург, 2001.
5. Мой Т. Сексуальная/текстуальная политика: феминистская литературная теория. Пер.: О. Липовской. Москва, 2004. 237 с.
6. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. К.: «К.І.С.», 2004. Антологія гендерних досліджень: Сб. пер. / Сост. и комментарии Е. И. Гаповой и А. Р. Усмановой. Минск: Профилен, 2000

Допоміжні:

1. Агеева В. Жіночий простір. К.: Факт, 2003.
2. Аусландер Л. Женские + феминистские + мужские + гей + квир

исследования = гендерные исследования? // Гендерные исследования. Харьков: ХЦГИ. 2000. № 5. - С. 43-72.

3. Бадинтер З. Мужская сущность. М., 1995.
4. Бовуар С. Друга стаття. К.: Основи, 1994.
5. Брайсон В. Политическая теория феминизма. Введение. М., 2001.
6. Варикаша М. Тіло і тілесність у феміністичній критиці та гендерних студіях. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* / Гол. ред. В.А.Зарва. Бердянськ : БДПУ, 2012. Вип. XXVI. Ч.І. С. 328-334.
7. Варикаша Марта. Проявлення queer-суб'єктивності у щоденнику Франца Кафки. *Слово і час*. 2010. № 7. С.85-91.
8. Варикаша Марта. «Queer pro quo», или за пределами бинарной гендерной дихотомии // Гендерные исследования (ХЦГИ). Харьков, 2009. № 19. С. 345-347.
9. Варикаша Марта. Гомоеротична суб'єктивність у діаріуші В. Гомбровича. *Слово і час*. 2009. № 7. С.60-67.
10. Говорун Т, Кікінеджи О. Стаття та сексуальність: Психологічний ракурс. Тернопіль, 1999. С. 81-204.
11. Гомілко О. Метафізика тілесності. Концепція тіла у філософському дискурсі. К., 2001.
12. Горні К. Страх перед жінкою. Спостереження щодо специфіки страху чоловіків і жінок перед протилежною статтю // І. Незалежний культурологічний журнал. 2003. Число 27. С. 6-24.
13. Сидоренко Н. Жінка та ЗМІ: гендерний аналіз преси, радіо та телебачення України. Моніторинг засобів масової інформації. — К, 1998.

Інформаційні ресурси

1. Сайт бібліотеки ім.В.І.Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Сайт бібліотеки ім. Д.І.Чижевського: <http://library.kr.ua/>
3. Бібліотека зарубіжної літератури:
http://www.booksbooksbooks.ru/index.php?option=com_content&view=category&id=82&Itemid=213
4. Електронна бібліотека української літератури: <http://www.ukrlitno.com.ua/category/teoriya-literaturi/>